

AIGUA I VI
A LES
LITERATURES
CLÀSSIQUES I LA
SEUA TRADICIÓ

Juan José Pomer Monferrer &
Helena Rovira (Eds.)

·Rhematica Monografias·

AIGUA I VI
A LES
LITERATURES
CLÀSSIQUES I LA
SEUA TRADICIÓ

© Editorial Rhemata

Colección “*Rhemata Monografias*”

Volumen 3

1ª Edición: abril 2019

Diseño del libro y maquetación: Editorial Rhemata

Todos los trabajos contenidos en este volumen han seguido un riguroso proceso de evaluación por pares ciegos (peer review).

Comité editorial: Eugenio Amato (Université de Nantes), Josep Antoni Clúa (Universitat de Lleida), Sergi Grau (Universitat de Barcelona), Carmen Arronis (Universitat d’Alacant), David Hernández De La Fuente (Universidad Complutense de Madrid), Virginia Iglesias (Universidad de Granada), Robert Kelz (University of Memphis), Ioannis Kioridis (Hellenic Open University), Catalina Monserrat Roig (Universitat de les Illes Balears), Carmen Morenilla (Universitat de València), Israel Muñoz Gallarte (Universidad de Córdoba), Camillo Neri (Università di Bologna), Ronald Antonio Ramírez Castellanos (Universidad de Oriente – Santiago de Cuba)

Directora de la colección: Mireia Movellán Luis

Comité de la colección: Juana M. Torres (Universidad de Cantabria), Lourdes Bonhome (Universidad de Córdoba), Rodrigo Verano (Universidad Autónoma de Madrid), Antonio Martín Ezpeleta (Universitat de València).

Evaluadores externos para este volumen: Paloma Guijarro (Universidad Autónoma de Madrid), Pasqua De Cicco (Independiente), Nadine Sauterel (Independiente), Andrea Sánchez i Bernet (Universitat de València), Raquel Fornieles (Universidad Autónoma de Madrid), Lluís Pomer (Universitat de València), Jaime Siles (Universitat de València), Concha Ferragut (Universitat de València), Alberto Pardal (Universidad Autónoma de Madrid), Roser Homar (Universitat de Barcelona), Rui Carlos Fonseca (Universidade de Lisboa)

© Juan José Pomer Monferrer & Helena Rovira

Editorial Rhemata

C/ Pujol, nº7 2º 1ª

43201 Reus (Tarragona)

www.rhemata.es

ISBN: 978-84-09-06881-4

Depósito legal: T-687-2019

Impreso en España

El vi i els copers com a elements eròtics a la novel·la grega i la seua recepció

Juan José Pomer Monferrer
Universitat de València - GIRLC

A l'antiguitat clàssica, la tríada del conreu mediterrani i base de l'alimentació estava formada pel blat, l'olivera i la vinya ¹. Element fonamental de la nostra cultura mil·lenària, el vi, a Grècia, com a producte creat per Dionís, està relacionat amb la part instintiva de l'ésser humà, amb la irracional, i és per això que a la literatura grega, a l'igual que a altres cultures, esdevé un component de primer ordre en certs contextos amorosos i un agent que acosta Eros a aquells que el consumeixen². El vi, per tant, no només produeix plaer en beure'l, sinó que també està present en situacions on l'amor o el desig en són protagonistes.

Revisarem tot seguit els passatges més significatius de la novel·la grega en què el vi i l'amor entren en una estreta relació i on resulta més fàcil als amants o a algun personatge enamorat prendre la iniciativa pels efectes derivats d'aquesta beguda tan agradable.

1. *Vida en comú. Vi i innocència.*

A *Dafnis i Cloe* Longus ens presenta una sèrie d'escenes idíl·liques, nítides com quadres, en què els amants recreen una vida ideal al camp en un ambient marcadament bucòlic. Aquesta característica és exclusiva en l'obra de Longus, que, així, es desmarca clarament de la resta de produccions del gènere. Altra diferència significativa és la no inclusió de viatges de la parella d'enamorats a Orient o a Egipte, motiu important a les altres novel·les. D'aquesta manera, tota l'acció s'emmarca a l'illa de Lesbos, localització que l'autor ha triat per la seua tradició literària i pel seu vi, el més famós de l'antiguitat, segons Ruiz Montero (2006: 107) ³.

1 Renfrew (2010: 280): "Greek civilisation, it has been well said, was ultimately dependent economically upon the 'Mediterranean triad': wheat, the olive and the vine".

2 El *Banquet* de Plató constitueix en aquest cas una mostra significativa de la íntima relació entre el vi i el deu Eros ja que tots els discursos dels seus personatges versen sobre aquest déu (Narro, 2018: X-XXII).

3 Horaci el menciona sovint i el considera saludable i agradable (Hor. *carm.* I 17, 21; *epod.* 9, 35). Es diu que no és tan fragant com d'altres però que té un sabor tan deliciós que bé mereix anomenar-se ambrosia més que vi. Quan envelleix, es denomina nèctar per la seua contrastada excel·lència. Altres autors que el valoren són Arquèstrat (*H* 56 i 59-60 Brandt), Ateneu (*E* 28e-29d, 30b, 46e), Cal·límac (*Anthologia Palatina* 13, 9), Dioscòrides (*MM* 5, 6), Galé (*ST* 6, 334-5; *BM* 6, 803; *De Methodo Medendi*

Al primer text se'ns presenten certs moments en què els dos protagonistes gaudeixen de la vida al camp amb jocs, música i aliments compartits. El quadre no pot ser més agradable ni per a ells ni per al lector:

Ἐπραττον δὲ κοινῆ πάντα, πλησίον ἀλλήλων νέμοντες. Καὶ πολλάκις μὲν ὁ Δάφνις τῶν προβάτων τὰ ἀποπλανώμενα συνέστελλε, πολλάκις δὲ ἡ Χλόη τὰς θρασυτέρας τῶν αἰγῶν ἀπὸ τῶν κρημνῶν κατήλαυνεν, ἤδη δὲ τις καὶ τὰς ἀγέλας ἀμφοτέρας ἐφρούρησε θατέρου προσλιπαρήσαντος ἀθύρματι. Ἀθύρματα δὲ ἦν αὐτοῖς ποιμενικὰ καὶ παιδικά. Ἡ μὲν ἀνθερικούς ἀνελομένη ποθὲν ἐξ ἔλους ἀκριδοθήκην ἔπλεκε καὶ περὶ τοῦτο πονουμένη τῶν ποιμνίων ἠμέλησεν· ὁ δὲ καλάμους ἐκτεμῶν λεπτοὺς καὶ τρήσας τὰς τῶν γονάτων διαφυάς, ἀλλήλοις τε κηρῶ μαλθακῶ συναρτήσας, μέχρι νυκτὸς συρίττειν ἐμελέετα· καὶ ποτε δὲ ἐκοινώνουν γάλακτος καὶ οἴνου, καὶ τροφάς, ἃς οἴκοθεν ἔφερον, εἰς κοινὸν ἔφερον. Θᾶπτον ἂν τις εἶδε τὰ ποιμνία καὶ τὰς αἴγας ἀπ' ἀλλήλων μεμερισμένας ἢ Χλόην καὶ Δάφνιν (Longus I 10, 1-3) ⁴.

El segon text anuncia l'arribada de l'estiu. A l'igual que l'anterior, la situació descrita és ideal, amb la natura en tota la seua esplendor. El canvi de les estacions juga un paper fonamental en la vida dels enamorats ⁵. Els amants semblen integrar-se perfectament en aquest context, on també hi és el vi que beuen en comú, element que necessàriament provoca una visió optimista enmig de la felicitat dels joves.

Ἐξέκαε δὲ αὐτοὺς καὶ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους. Ἦρος ἦν ἤδη τέλος καὶ θέρου ἀρχή, καὶ πάντα ἐν ἀκμῇ· δένδρα ἐν καρποῖς, πεδία ἐν ληϊοῖς. Ἦδεῖα μὲν τεττίγων ἠχή, γλυκεῖα δὲ ὀπώρας ὀδμή, τερπνὴ δὲ ποιμνίων βληγή. Εἶκασεν ἂν τις καὶ τοὺς ποταμοὺς ἄδειν ἠρέμα ρέοντας καὶ τοὺς ἀνέμους συρίττειν ταῖς πίτυσιν ἐμπνέοντας καὶ τὰ μῆλα ἐρῶντα πίπτειν χαμαὶ καὶ τὸν ἥλιον φιλόκαλον ὄντα πάντας ἀποδύειν. Ὁ μὲν δὴ Δάφνις θαλπόμενος τούτοις ἅπασιν εἰς

10, 832-5; *SF* 11, 604; *DA* 14, 28-29; *De Compositione Medicamentorum secundum Genera* 1, 405, 13, 659), Plutarc (*Alc.* 12), Plini (*NH* XIV 73-3) i Vitruvi (VIII 3, 12). Per a més informació, vegeu Dalby (2003: 195).

4 Traducció de l'autor: "Tot ho feien junts, fent pasturar els ramats l'un al costat de l'altre. I sovint Dafnis feia tornar les ovelles de Cloe que s'allunyaven del ramat, i sovint Cloe feia baixar de les roques escarpades les cabres massa atrevides; més d'una vegada, un tot sol guardava els dos ramats, mentre l'altre es divertia amb algun joc. Ella se n'anava a collir joncs en alguna banda del mareny, en teixia una gàbia per a les cigales i, afanyada en aquesta tasca, no es recordava més del ramat; ell, per la seva banda, tallava canyes primes, els foradava els envans dels nusos, les enganxava amb cera mollia i s'exercia fins al vespre tocant aquesta siringa. De vegades, fins i tot es partien la llet i el vi i posaven en comú les viandes que s'havien emportat de casa. En fi, que més aviat s'haurien vist dispersades les ovelles i les cabres que no separats Dafnis i Cloe."

5 La descripció de la primavera (I 9) i l'exuberància de l'estiu (I 23 i III 33) ens remetent irremeiablement a Teòcrit (XVI 94-6, I 1-2 i VII 143-7).

τοὺς ποταμοὺς ἐνέβαινε, καὶ ποτὲ μὲν ἐλούετο, ποτὲ δὲ καὶ τῶν ἰχθύων τοὺς ἐνδινεύοντας ἐθήρα· πολλάκις δὲ καὶ ἔπινεν, ὡς τὸ ἐνδοθεν καῦμα σβέσων. Ἡ δὲ Χλόη μετὰ τὸ ἀμέλξαι τὰς ὄϊς καὶ τῶν αἰγῶν τὰς πολλὰς ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον εἶχε πηγνῦσα τὸ γάλα· δεῖναι γὰρ αἰ μυῖαι λυπῆσαι καὶ δακεῖν, εἰ διώκοιντο· τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἀπολουσαμένη τὸ πρόσωπον πίτυος ἐστεφανοῦτο κλάδοις καὶ τῆ νεβρίδι ἐζώννυτο καὶ τὸν γαυλὸν ἀναπλήσασα οἴνου καὶ γάλακτος κοινὸν μετὰ τοῦ Δάφνιδος ποτὸν εἶχε⁶ (Longus I 23, 1-3).

Observem com l'autor topicalitza els qualificatius ἡδεῖα, γλυκεῖα i τερπνὴ avantposats a les partícules, per tal de marcar la delícia que experimenten els dos herois. En aquest cas, la descripció de Longus utilitza tota una sèrie d'elements propis del tòpic del *locus amoenus* que tindrà certa repercussió en la narrativa novel·lesca posterior (Narro, 2017: 204-205). Doncs bé, aquests passatges idealitzats de l'inici de la novel·la on, per descomptat, no pot faltar el vi com un ingredient més a afegir a aquesta felicitat, plantegen un fort contrast entre la vida al camp i la vida urbana que ha sigut molt comentat i debatut pels estudiosos del gènere. Al pròleg de l'obra el narrador es defineix com un ciutadà que ha anat al camp a caçar i, de fet, la novel·la representa una variació de temes ben coneguts i ens mostra l'ambient bucòlic però vist a través dels ulls de gent de ciutat. Les escenes que hem contemplat on els protagonistes gaudeixen de la natura s'oposen al dur treball que fan els vertaders llauradors i pastors: Dafnis i Cloe passen l'hivern recordant els plaers que han deixat enrere i desitgen que torne la primavera (III 4, 2) mentre que als treballadors del camp l'hivern, amb menys hores solars i més de son i de descans, els sembla més dolç que la resta d'estacions (III 4, 1) ⁷.

Siga com siga, el vi no pot faltar en els moments de joia, com tampoc pot faltar el culte a certes divinitats del camp:

6 Traducció de l'autor: "Els inflamava encara més l'estació de l'any. Ja s'acabava la primavera i començava l'estiu i tot estava en el seu espler: els arbres amb els fruits, les planes amb les espigues. Suau era el cant de les cigales, dolça l'olor dels fruits, graciós el bel dels moltons. Haurieu dit que els rius cantaven tot fluint mansament, que els vents tocaven la siringa quan bufaven a través dels pins, i que les pomes es deixaven caure a terra enamorades, i que el sol, amant de la bellesa, feia despullar tothom. Dafnis, acalorat per tot allò, es tirava als rius, i adés es banyava, adés provava d'agafar peixos en les regolfades, sovint també bevia com si volgués apagar el foc que tenia dintre seu. Cloe, després de munyir les seves ovelles i gairebé totes les cabres de Dafnis, restava llarga estona fent prendre la llet, puix que les mosques s'entestaven a molestar-la i a picar-la si les espantava; això fet, es rentava la cara, es coronava amb branques de pi, se cenyia la pell de cérvol i, omplint la seva escudella de vi barrejat amb llet, se la bevia amb Dafnis."

7 Per a més informació sobre aquesta oposició, vegeu Effe (1999), Saïd (1999), especialment a les pp. 97ss., i Whitmarsh (2011: 73): "Daphnis and Chloe challenges its readers' sense that civic living is more civilised, by presenting nature as generally benign and urban wealth as generally corrupt and oppressive". També a Whitmarsh (2011: 96ss.), on l'analitza juntament amb *Leucippa* i *Clotofont* d'Aquil·les Taci.

Ἄρτι γοῦν ἀρχομένης ἡμέρας ἤλθον εἰς τὴν νομήν· καὶ τὰς Νύμφας προτέρας, εἶτα τὸν Πᾶνα προσαγορεύσαντες, τὸ ἐντεῦθεν ὑπὸ τῆ δρυὶ καθεσθέντες ἐσύριττον· εἶτα ἀλλήλους ἐφίλουν, περιέβαλλον, κατεκλίνοντο, καὶ οὐδὲν δράσαντες πλέον ἀνίσταντο. Ἐμέλησεν αὐτοῖς καὶ τροφῆς, καὶ ἔπιον οἶνον μίξαντες γάλα. Καὶ τούτοις ἅπασι θερμότεροι γενόμενοι καὶ θρασύτεροι, πρὸς ἀλλήλους ἤριζον ἔριν ἐρωτικὴν, καὶ κατ' ὀλίγον εἰς ὄρκων πίστιν προῆλθον. Ὁ μὲν δὴ Δάφνις τὸν Πᾶνα ὤμοσεν ἐλθὼν ἐπὶ τὴν πίτυν μὴ ζήσεσθαι μόνος ἄνευ Χλόης μηδὲ μιᾶς χρόνον ἡμέρας· ἡ δὲ Χλόη Δάφνιδι τὰς Νύμφας, εἰσελθοῦσα εἰς τὸ ἄντρον, τὸν αὐτὸν στέρξειν καὶ θάνατον καὶ βίον. Τοσοῦτον δὲ ἄρα τῆ Χλόη τὸ ἀφελὲς προσῆν ὡς κόρη, ὥστε ἐξιοῦσα τοῦ ἄντρου καὶ δεῦτερον ἠξίω λαβεῖν ὄρκον παρ' αὐτοῦ⁸ (Longus II 38, 3; 39, 1).

Dafnis venera Pan i Cloe, les Nimfes. El culte a aquestes divinitats és un dels principals motius en una obra marcadament bucòlica, una constant que els dos joves no abandonen mai. Veiem que juntament amb Pan apareix el vi, també associat a Dionís –i creat per ell–, un altre déu campestre que presenta un fort protagonisme a l'obra de Longus. Tancaria el repertori de déus importants Eros, l'Amor venerat pels dos protagonistes ⁹.

Característica comuna a les tres escenes d'aquest primer apartat ha sigut la barreja de vi i llet que comparteixen els enamorats. Ambdues begudes són aliments bàsics que representen la fertilitat i la vitalitat i, a més, s'utilitzen als cultes divins i a les libacions ¹⁰, motius pels quals han aparegut precisament en aquests tres moments d'esplai dels joves. A més, és al principi de l'obra, abans de les aventures i de les adversitats que es presentaran després, quan aquests dos elements, llet i vi, simbolitzen clarament innocència i passió. Just també quan la parella encara no ha descobert com es consuma l'amor.

8 Traducció de l'autor: "A penes apuntava el dia, arribaren a les pastures; i, havent primer saludat les nimfes i després Pan, tot seguit se'n van anar a seure sota l'alzina, i allí van tocar la siringa; es besaren, s'abraçaren, van ajeure's l'un al costat de l'altre, i, sense fer res més, van tornar a aixecar-se. Els van venir ganes de prendre algun aliment, i van beure vi barrejat amb llet. Escalfats i enardits per totes aquestes carícies, s'engrescaren en una contesa amorosa i, a poc a poc, arribaren a jurar-se fidelitat. Dafnis se'n va anar sota el pi i jurà pel déu Pan que mai, ni un sol dia, no viuria sense Cloe. I Cloe, dintre la cova de les Nimfes, jurà per elles a Dafnis que l'estimaria en mort i en vida. Però Cloe era una noia tan ingènua que, en sortir de la cova, va voler que Dafnis li fes encara un altre jurament."

9 El narrador de Dafnis i Cloe espera que el seu relat siga "una dedicatòria a Eros, a les Nimfes i a Pan, i una possessió agradable per a totes les persones" (ἀνάθημα μὲν Ἐρωτι καὶ Νύμφαις καὶ Πανί, κτήμα δὲ τερπνὸν πᾶσιν ἀνθρώποις, *Pr.* I). Han estudiat el paper d'aquestes divinitats a l'obra de Longus els autors Briand (2012), Cusset (2012) i Hunter (1996: 384-6).

10 A l'igual que la farina, la sang i la mel, productes tots ells propis dels sers vius i de la fertilitat, el vi i la llet són utilitzats per a atraure els morts. Exemples de necromància on es fan servir aquests ingredients els trobem a Homer (*Od.* XI, 24-28), Èsquil (*Pers.* 607-618) i Heliodor (*Aeth.* VI 14, 2-4). Per a més informació, vegeu Pomer (2014).

2. *El vi de les noces*

El retrobament dels amants, a les cinc novel·les gregues completes, representa la culminació de la història narrada, plena de peripècies, i posa el punt i final al relat, que conclou, en les últimes tres (*Dafnis i Cloe*, *Leucipa i Clitofont* i les *Etiòpiques*) amb les esperades i inevitables noces. La funció de les noces en el gènere és fonamental: es tracta d'un ritus iniciàtic que marca l'assoliment de la identitat adulta dels protagonistes en la polis (Whitmarsh 2011: 16) i constitueix la millor manera de vida *social* en aquesta polis tradicional. Amb el retorn de la parella d'enamorats, els novel·listes impulsen el mite de la renovació en diferents aspectes: l'orgànic (mitjançant la reproducció sexual legítima), el social (mitjançant la regeneració familiar de la ciutat) i el narratiu (mitjançant l'estructura cíclica de la història). La novel·la, per tant, fomenta la compatibilitat entre la felicitat personal, la vida social i l'ordre còsmic (Whitmarsh 2011: 254).

D'entre el conjunt de les cinc obres pertanyents al gènere, distingim el nou plantejament amb què innoven Longus i Aquil·les Taci front al de les dues primeres, de Caritó i de Xenofont d'Efes (*Quèrees* i les *Efesíaques*), atès que el gènere avança: la novetat suposa la reubicació de les noces del principi al final de la narració, la qual cosa representa no només la restauració d'un estat original dels fets, sinó també la transformació de la identitat de la parella protagonista en societat i la subsegüent transició a un nou estatus (Whitmarsh 2011: 70 i 101) ¹¹.

Longus ens presenta l'escena de les noces de Dafnis i Cloe, com hem comentat abans, en acabar el relat, tot quadrant la nova estructura novel·lística circular i climàtica a la seua obra. És, per tant, el novel·lista que inaugura la boda final. D'entre d'altres elements típics en l'ocasió, el vi ocupa una posició fonamental:

Πάλιν οὖν ταῖς ἐξῆς ἡμέραις ἐθύετο ἱερεῖα καὶ κρατῆρες ἴσταντο καὶ ἀνετίθει καὶ Χλόη τὰ ἑαυτῆς, τὴν σύριγγα, τὴν πήραν, τὸ δέρμα, τοὺς γαυλοὺς· ἐκέρασε δὲ καὶ τὴν πηγὴν οἴνω τὴν ἐν τῷ ἄντρῳ, ὅτι καὶ ἐτράφη παρ' αὐτῆς, καὶ ἐλούσατο πολλάκις ἐν αὐτῇ ¹²(Longus IV 32, 3).

Observem l'oferiment ritual típic pel canvi d'estat que professa una núvia al seu matrimoni. A més, Cloe no es desvincula del seu particular culte a les Nímfes, una de les constants que articula l'obra de Longus, com hem comentat abans. N'hi ha mescla de vi al convit i també al lloc sagrat on la protagonista realitza un gest cultural d'importància,

11 Per a una anàlisi contrastiva entre les dues novel·les del segle I i les dues del segle II, vegeu el capítol "Transforming romance. Achilles Tatius and Longus" de Whitmarsh (2011: 69-135).

12 Traducció de l'autor: "De nou, els dies següents, s'immolaren víctimes, se serviren crateres, i Cloe va oferir als déus el que tenia: la siringa, el sarró, la pell de cabra, les galledes; barrejà vi a la font de la cova, perquè havia estat criada prop d'aquella font i s'hi havia banyat moltes vegades."

les ofrenes, en honor de les divinitats que venera. Els joves han optat per casar-se al camp “per no suportar passar temps a la ciutat” (μὴ φέροντες τὴν ἐν ἄστει διατριβήν, IV 37, 1) i decideixen “dedicar la seua vida a ser pastors la major part del temps” (τὸν πλεῖστον χρόνον <βίον> ποιμενικὸν εἶχον, IV 39, 1). Ara, per fi, apareix el vi a soles, sense barrejar amb llet. La ingenuïtat ja és cosa del passat.

Al paràgraf final de *Dafnis i Cloe* es consuma l'amor mutu, queda satisfet el desig sexual que buscaven els dos joves amants i, consegüentment, es dissipa la innocència que havíem observat al principi de l'obra. Un món diferent s'obri davant dels dos protagonistes, víctimes, al llarg de tot el relat, de l'Amor:

Δάφνις δὲ καὶ Χλόη γυμνοὶ συγκατακλιθέντες περιέβαλλον ἀλλήλους καὶ κατεφίλουν, ἀγρυπνήσαντες τῆς νυκτὸς ὅσον οὐδὲ γλαυκῆς· καὶ ἔδρασέ τι Δάφνις ὧν αὐτὸν ἐπαίδευσε Λυκαίνιον, καὶ τότε Χλόη πρῶτον ἔμαθεν ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς ὕλης γινόμενα ἦν ποιμένων παίγνια¹³ (Longus IV 40, 3).

A la novel·la de Caritó, a l'igual que a les *Efesíques* de Xenofont d'Efes, els herois es casen només es coneixen i s'enamoren, just al principi del relat. Després d'un fort patiment causat pel desig i per l'amor, s'uneixen en matrimoni i es separen. A la “cerca de l'esposa desapareguda” (“quest for a vanished wife” en el folklore internacional) es succeeixen contínues aventures, raptos, assetjaments i peripècies diverses, es retroben i finalitzen el cicle previst, complint així amb les regles del gènere novel·lístic (Ruiz Montero 2006: 39-40). Aquest retrobament té tot l'aspecte d'una segona celebració nupcial, subratllant i refermant així el fort vincle entre els joves enamorats, on no pot faltar ni la seua bellesa ni el vi com a element de celebració:

Καλλιρόης δὲ φανείσης οὐδεὶς ἔτι Χαιρέαν ἐπήνεσεν, ἀλλ' εἰς ἐκείνην πάντες ἀφεώρων, ὡς μόνην οὔσαν. ἐβάδιζε δὲ σοβαρά, Χαιρέου καὶ Πολυχάρμου μέσην αὐτὴν δορυφορούντων. ἄνθη καὶ στεφάνους ἐπέβαλλον αὐτοῖς, καὶ οἶνος καὶ μύρα πρὸ τῶν ποδῶν ἐχεῖτο, καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης ἦν ὁμοῦ τὰ ἥδιστα, ἐπινίκια καὶ γάμοι¹⁴ (Charito VIII 1, 12).

13 Traducció de l'autor: “Dafnis i Cloe es van posar al llit nus, s'abraçaven i es besaven, desvetllats tota la nit, com les òlibes; i Dafnis va fer quelcom del que li havia ensenyat Licècion, i Cloe, aquesta vegada, va comprendre que allò que havien fet al bosc no era més que jocs de pastors.”

14 Traducció de l'autor: “Però quan aparegué Cal·lirro, ja ningú no lloava Quèrees, sinó que tots es quedaren mirant-la com si estiguera sola. Caminava orgullosa entre Quèrees i Policarm, que li donaven escorta. Els llançaven flors i corones, i fluïen vi i perfums davant dels seus peus, i se celebraven al mateix temps les dues festes més dolces de la guerra i de la pau, epinícis i noccs.”

3. *Vi i desig*

En aquest apartat el vi actua com a agent que desinhibeix la voluntat del enamorat o de l'enamorada i l'empenta a actuar. Els dos primers textos pertanyen a personatges que senten atracció per algú dels protagonistes:

ἄλλο δὲ πάθος παρήνει μεταπέμπεσθαι καὶ τὴν γυναῖκα τὴν καλὴν· σύμβουλοι γὰρ οἶνος καὶ σκότος ἐν ἐρημίᾳ γενόμενοι καὶ τούτου τοῦ μέρους τῆς ἐπιστολῆς ἀνεμίμησκον βασιλέα, προσηρέθιζε δὲ καὶ φήμη, Καλλιρόην τινὰ καλλίστην ἐπὶ τῆς Ἰωνίας εἶναι¹⁵ (Charito IV 6, 7).

Es tracta del rei de Pèrsia, que mana cridar a la seua presència el sàtrapa Mitrídates, acusat d'assetjar la dona de Dionisi, personatge notable de Jònia, i la mateixa dona, que no és una altra que Cal·lirroè, per tal d'aclarir la situació. Després d'haver rebut unes cartes amb l'acusació, el rei pren aquesta decisió per la fama de la proverbial bellesa de la jove, que va provocant tota una sèrie d'enamoraments allà per on passa, i per l'efecte del vi, que desperta la seua curiositat envers Cal·lirroè.

A aquest segon text de nou presenciem una escena pròpia de la novel·la bucòlica, amb la intervenció de figures atretes per la bellesa dels joves:

Οἶον οὖν εἰκὸς ἐν ἐορτῇ Διονύσου καὶ οἴνου γενέσει αἰ μὲν γυναῖκες ἐκ τῶν πλησίον ἀγρῶν εἰς ἐπικουρίαν κεκλημέναι τῷ Δάφνιδι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπέβαλλον καὶ ἐπήνουν ὡς ὄμοιον τῷ Διονύσῳ τὸ κάλλος· καὶ τις τῶν θραυστέρων καὶ ἐφίλησε καὶ τὸν Δάφνιν παρώξυνε, τὴν δὲ Χλόην ἐλύπησεν· οἱ δὲ ἐν ταῖς ληνοῖς ποικίλας φωνὰς ἔρριπτον ἐπὶ τὴν Χλόην καὶ ὥσπερ ἐπὶ τινὰ Βάκχην Σάτυροι μανικώτερον ἐπήδων καὶ ἤρχοντο γενέσθαι ποιμνία καὶ ὑπ' ἐκείνης νέμεσθαι· ὥστε αὖ πάλιν ἢ μὲν ἦδετο, Δάφνις δὲ ἐλυπεῖτο. ἤρχοντο δὲ δὴ ταχέως παύσασθαι τὸν τρυγητὸν καὶ λαβέσθαι τῶν συνήθων χωρίων καὶ ἀντὶ τῆς ἀμούσου βοῆς ἀκούειν σύριγγος ἢ τῶν ποιμνίων αὐτῶν βληχομένων¹⁶ (Longus II 2, 1-3).

15 Traducció de l'autor: "Per altra banda, altre sentiment l'impulsava a fer vindre eixa dona tan bella; doncs el vi i la fosc, que eren els seus consellers quan hi era a soles, recordaven al rei aquesta part de la carta, i li excitava encara més el rumor de que una tal Cal·lirroè era la més bella de Jònia."

16 Traducció de l'autor: "Com era natural en aquesta festa de Diònisis i de la naixença del vi, les dones que havien cridat dels camps veïns per ajudar en les feines llançaven mirades a Dafnis i el lloaven dient que era tan bell com Diònisis. I una d'elles, més atrevida que les altres, el va besar i tot, cosa que va excitar Dafnis, però va afligir Cloe. I els homes, en els cups, tiraven a Cloe tota mena de galanteries i, com sàtirs que es llancen sobre una bacant, saltaven furiosament i desitjaven tornar-se moltons per pasturar menats per aquella pastora; i Cloe, al seu torn, en sentia plaer, però Dafnis se n'affligia. De manera que l'un i l'altre desitjaven que acabés aviat la verema per tornar-se'n als camps de costum i sentir, en lloc de crits grollers, el so de la siringa o el bel dels ramats."

Novament s'esmenta Dionís i el vi, però ara l'aparició de dones que es fixen en Dafnis i d'homes que galantegen Cloe provoca un sentiment desconegut fins ara en els amants, la gelosia. El desig mutu serà tornar a la situació d'abans, quan passaven el temps junts en el camp. La tendència, comuna a tot el gènere novel·lístic, com hem comentat abans, serà el restabliment de l'estat original dels fets, que s'assolirà sempre al final de l'obra amb el *rencontre* dels amants i el *happy end* final.

Aquest tercer passatge té com a protagonistes Leucipa i Clitofont, a més de ser esmentats el déu del vi Dionís, com en l'anterior, i Eros. Ve immediatament precedit per una écfrasis ¹⁷ on Aquil·les Taci explica l'origen del vi i com Dionís el va descobrir als homes (II 2). Just abans, al final del llibre I, n'hi ha una altra que tracta dels jardins i del paó reial –tema d'interés en la Segona Sofística– i que es posa en boca de Clitofont amb la intenció de seduir Leucipa. En aquest text el vi anirà acostant posicions i mirades, cada vegada més evidents:

Ἐορτὴν δὲ ἄγουσιν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐκείνῳ τῷ θεῷ. φιλοφρονούμενος οὖν ὁ πατὴρ τὰ τε ἄλλα παρασκευάσας ἐς τὸ δεῖπνον ἔτυχε πολυτελέστερα καὶ κρατῆρα παρεθήκατο ἱερὸν τοῦ θεοῦ πολυτελεῖ, μετὰ τὸν Γλαύκου τοῦ Χίου δεύτερον [...] τοῦ δὲ πότου προϊόντος ἤδη καὶ ἀναισχύντως ἐς αὐτὴν ἐώρων. Ἔρωσ δὲ καὶ Διόνυσος, δύο βίαιοι θεοί, ψυχὴν κατασχόντες ἐκμαίνουσιν εἰς ἀναισχυντίαν, ὁ μὲν καίων αὐτὴν τῷ συνήθει πυρί, ὁ δὲ τὸν οἶνον ὑπέκκαυμα φέρων· οἶνος γὰρ ἔρωτος τροφή. ἤδη δὲ καὶ αὐτὴ περιεργότερον εἰς ἐμὲ βλέπειν ἐθρασύνετο¹⁸ (AT II 3, 1; 3, 3).

Apareixen, per tant, motius que ja estaven presents en textos anteriors. En la següent escena, també del llibre II, a mesura que avança l'acció avança també l'atreviment dels joves, amb la inestimable ajuda de Sàtir, el criat de Clitofont:

Ἐπειδὴ δὲ τοῦ δεῖπνου καιρὸς ἦν, πάλιν ὁμοίως συνεπίνομεν. ὦνοχοί δὲ ὁ Σάτυρος ἡμῖν καὶ τι ποιεῖ πρᾶγμα ἐρωτικόν. ἐναλλάσσει τὰ ἐκπώματα καὶ τὸ μὲν ἐμὸν τῇ κόρῃ προτίθησι, τὸ δὲ ἐκείνης ἐμοί, καὶ ἐγγέων ἀμφοτέροις καὶ κερασάμενος ὤρεγεν. ἐγὼ δὲ ἐπιτηρήσας τὸ μέρος τοῦ ἐκπώματος, ἔνθα τὸ χεῖλος ἡ κόρῃ πίνουσα προσέθηκεν, ἐναρμολάμενος τὸ ἐμὸν ἔπινον, ἀποστολιμαῖον

17 Descripció erudita pròpia de la Segona Sofística, de les escoles de retòrica de l'època imperial, i en concret, en la novel·la, d'Aquil·les Taci i d'Heliodor. Sobre aquest tema la gran referència és el monogràfic de Bartsch (1989). Vegeu també Ruiz Montero (2006: 123ss) i Frazier (2008).

18 Traducció de l'autor: "Aquell dia celebraven una festa en honor d'aquell déu. Mon pare, amb gran interès, havia fet amb més esplendor la resta de preparatius per al sopar i va fer servir una sumptuosa gerra per al vi consagrat al déu, que seguia en valor a la de Glauc de Quios [...] Segons s'anava bevent, jo mirava cap a ella ja amb més poca vergonya. Amor i Dionís, dos déus violents, quan s'apoderen d'una ànima l'embogeixen fins al desvergonyiment, l'un abrasant-la amb el foc que acostuma, l'altre aportant el vi com a combustible, en ser el vi l'aliment de l'amor. I ja també ella s'atrevia a mirar-me amb major indiscreció."

τοῦτο φίλημα ποιῶν, καὶ ἅμα κατεφίλουν τὸ ἔκπωμα. ἡ δὲ ὡς εἶδεν, συνῆκεν ὅτι τοῦ χεῖλους αὐτῆς καταφιλῶ καὶ τὴν σκιάν. ἀλλ' ὁ γε Σάτυρος συμφορήσας πάλιν τὰ ἐκπώματα ἐνήλλαξεν ἡμῖν. τότε ἤδη καὶ τὴν κόρην εἶδον τὰ ἐμὰ μιμουμένην καὶ τὰ αὐτὰ πίνουσαν, καὶ ἔχαιρον ἤδη πλέον. καὶ τρίτον ἐγένετο τοῦτο καὶ τέταρτον καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας οὕτως ἀλλήλοις προεπίνομεν τὰ φιλήματα¹⁹ (AT II 9, 1-3).

El desig dels protagonistes els porta a una situació en què es besen a distància, a través de les copes, sense que ningú, llevat de Sàtir, se n'adone (la mateixa estratègia apareix a Ovidi, *Am.* I 4). Són besos secrets, clandestins, metafòrics, fruit d'una passió naixent que el vi s'encarrega d'amplificar²⁰. Tant és així que, després del sopar, quan tots es retiren, tenint novament com a aliat el seu criat, que despista Clio, l'esclava de Leucipa, Clitofont passa a l'acció:

ἐπιτηρήσας οὖν ὅτε τὸ πολὺ τῆς αὐγῆς ἐμαραίνετο, πρόσειμι θρασύτερος γενόμενος πρὸς αὐτὴν ἐκ τῆς πρώτης προσβολῆς, ὥσπερ στρατιώτης ἤδη νενικηκῶς καὶ τοῦ πολέμου καταπεφρονηκῶς· πολλὰ γὰρ ἦν τὰ τότε ὀπλίζοντά με θαρρεῖν· οἶνος, ἔρωσ, ἐλπίς, ἐρημία. καὶ οὐδὲν εἰπὼν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ συγκεῖμενον ἔργον ὡς εἶχον περιχυθεὶς τὴν κόρην κατεφίλουν. ὡς δὲ καὶ ἐπεχείρουν τι προὔργου ποιεῖν, ψόφος τῆς ἡμῶν κατόπιν γίνεται· καὶ ταραχθέντες ἀνεπηδήσαμεν²¹ (AT II 10, 3-4).

El protagonista s'arma de valor i passa a l'atac, emprant el tema recurrent de considerar l'amor amb connotacions bèl·liques. Els tres textos d'Aquil·les Tací inclouen el vi com a detonant del desig eròtic en una progressió climàtica que comença amb les mirades, continua amb els besos furtius segellats en les copes intercanviades i, després de l'encontre definitiu, hauria arribat a la seua consumació si Sàtir no haguera interromput els amants quan algú s'apropava, complint així com a bon criat.

19 Traducció de l'autor: "A l'hora del sopar, altra volta vam beure junts igualment. Sàtir ens servia el vi i posà en pràctica una estratagema amorosa: ens canvia les copes, oferint-li la meua a la jove i la seua a mi, i, vessant vi en l'una i en l'altra i fer la mescla, ens les serveix. Jo, que m'havia fixat en la part de la copa en què la xica, en beure, havia posat els llavis, vaig beure posant ahí els meus, donant-li així un bes a distància, i vaig besar la copa al mateix temps. I ella, en veure-ho, se n'adonà que jo besava la marca dels seus llavis. Però Sàtir, quan se'n dugué les copes juntes, novament ens les canvià, i ja vaig vore que també la xica m'imitava i bevia de la mateixa manera, amb la qual cosa la meua alegria era encara major. I açò va succeir tres i quatre vegades, i la resta del dia continuàrem bevent-nos els nostres respectius besos."

20 A *Dafnis i Cloe* I 24, 4 Dafnis li agafa la flauta repetidament a Cloe quan li ensenya a tocar, bufant on ella havia posat els seus llavis. Es tracta d'una variant del mateix motiu eròtic.

21 Traducció de l'autor: "Esperant, així, el moment en que s'apagava la major part de la llum, m'acoste a ella amb gran atreviment des del meu primer assalt, com un soldat que té guanyada una victòria i menysprea la guerra; moltes eren les armes que enfortien la meua confiança: vi, amor, esperança i soledat. I sense dir res, com si n'hi hagués un comú acord, la vaig prendre entre els meus braços i em vaig posar a besar-la. Però, quan inclús anava a intentar començar una empresa més important, darrere de nosaltres es produeix un soroll i, torbats, ens separàrem."

4. Copers

Sense cap dubte el troià Ganimedes representa el prototip de coper. Va ser raptat per Zeus a causa de la seua proverbial bellesa i també per a assegurar-se que el tindria al seu costat, contemplant-lo en aquest elegant ofici. Dos hexàmetres de la *Iliada*, citats per Aquil·les Taci, l'esmenten:

Τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεῦειν
 κάλλεος εἵνεκα οἴο, ἴν' ἀθανάτοισι μετεῖη.²²
 (Hom. *Il.* XX 34-35; AT II 36, 3)

A les *Etiòpiques* d'Heliodor Àrsace, la germana del rei persa i dona del sàtrapa d'Egipte Oroòndates, té els amants Teàgenes i Cariclea captius. Protagonitza un dels episodis d'amor infidel més cridaners de tota la novel·la²³. Està profundament enamorada de Teàgenes, però ell la refusa contínuament perquè desitja de tot cor la seua amada Cariclea i, a més, li vol ser fidel. Com que Àrsace no pot fer-li canviar d'opinió de cap de les maneres, decideix convertir-lo en el seu coper, a l'igual que féu Zeus: és una forma de posseir-lo i d'admirar la seua bellesa, mentre gaudeix del vi.

Ἡ δὲ Ἀρσάκη «Κατατετάχθω» ἔφη «ἐν τοῖς τραπεζοκόμοις καὶ οἰνοχοεῖν πρὸς Ἀχαιμένους ἐκδιδασκέσθω, πρὸς τὴν βασιλικὴν διακονίαν πόρρωθεν προεπιζόμενος»²⁴ (Hld. VII 24, 6).

El jove Teàgenes compleix amb el seu ofici perfectament, com era d'esperar en un protagonista tan hàbil i distingit, segons se'ns presenta en tota l'obra:

Καὶ ἅμα προσέφερε τῇ Ἀρσάκη προσηνὲς κερασάμενος εὐρυθμόν τέ τι καὶ ἄκροισ τοῖς δακτύλοις ἐποχῶν τὴν φιάλην. Ἐκείνην μὲν οὖν πλέον ἢ πρότερον τὸ ποτὸν ἐξεβάκχευσεν, ἐπιρροφοῦσάν τε ἅμα καὶ ἀκλινῶς εἰς τὸν Θεαγένην ἀτενίζουσαν καὶ τοῦ ἔρωτος πλέον ἢ τοῦ κράματος ἔλκουσαν καὶ τὴν φιάλην ἐπίτηδες οὐκ ἐκπίνουσαν ἀλλὰ σὺν τέχνῃ καὶ διὰ μικροῦ τοῦ λειψάνου τῷ Θεαγένει προπίνουσας²⁵ (Hld. VII 27, 3).

22 Traducció de l'autor: "Els déus l'arrabassaren cap amunt per a ser coper de Zeus a causa de la seua bellesa, per què habitara amb els immortals."

23 No consumat i sí castigat, seguint la mentalitat que impera sempre en la novel·la d'Heliodor (VIII 15, 2-3). Altre episodi similar també protagonitzat per un personatge femení, Demèneta, que assetja el seu fillastre Cnèmon, el trobem al llibre I, amb clares reminiscències amb l'*Hipòlit* d'Eurípides.

24 Traducció de l'autor: "Àrsace ordenà «Que se'l col·loque entre els cambrers i que Aquèmenes li ensenye a vessar el vi, per a què així vaja acostumant-se per endavant al servei del palau reial»".

25 Traducció de l'autor: "Al mateix temps, preparà una mescla deliciosa i li la oferí a Àrsace, havent recorregut l'habitació amb elegant destresa, sostenint la copa amb la punta dels dits. Aquesta beguda va

A la bellesa de Teàgenes se li suma la seua habilitat i elegància a l'hora de servir. El vi, novament, provoca passió i Àrsace es crema per dins. Decideix no buidar totalment la copa, com si esperara que Teàgenes anara a beure d'ella, de manera similar al que hem vist a *Leucipa i Clitofont* (AT II 9, 3), quan els dos amants besaven les copes intercanviades. En aquesta ocasió tenim el mateix motiu eròtic però amb diferent resultat, que variarà segons la correspondència de l'amor o la seua absència.

En la literatura bizantina trobem un passatge on un pare de bona família demana a la seua filla que servisca a un convidat ²⁶. Al principi de l'obra *Hismina i Hismínes*, d'Eustaci (o Eumaci) Macrembolites, la filla dels amfitrions serveix el vi de manera molt especial:

Ἦσμίνη παρθένω τῇ θυγατρὶ Σωσθένης οἰνοχοεῖν ἐγκελεύεται ἡ δ' ἀνεζώσατο τὸν χιτῶνα, ἐγύμνωσε τὴν χεῖρα μέχρις ἀγκῶνος, τὴν περὶ ταύτας ὀθόνην μῆρινθω λεπτῇ περὶ τὸν τράχηλον ἀναδήσασα, καὶ παρακαθίσασα τῇ περιστερᾷ τὰς χεῖρας ἐνίπτειτο, τοῦ στόματος τοῦ πτηνοῦ καθυπουργοῦντος τῷ λειτουργήματι. Εἶτά τι σκευὸς ἀργυροῦν ἀναλαβομένη περὶ τὸ ῥάμφος ἄγει τοῦ ἀετοῦ καὶ περὶ μόνην ῥοπὴν ἐπλήρωσεν ὕδατος· οὕτω κατὰ κρουνοῦν τὸ ὕδωρ κατέρρει. καὶ περὶ τὸ σκευὸς ἐντίθησι τὰ ἐκπώματα καὶ καταπλύνασα ταῦτα λίαν ἐπιμελῶς τε καὶ φιλοκάλως γίνεται πρὸς τῷ λειτουργήματι. Ἔπιε μὲν οὖν ὁ Σωσθένης· οὐκ ἔπειθε γὰρ μ' αὐτοῦ προπιεῖν· εἶτα καὶ ἡ Πάνθεια συνέπιεν· ἐμὲ δὲ τρίτον εἶχεν ἡ πόσις. Ἦκεν οὖν ἡ παρθένος καὶ παραθεμένη μοι τὸ ποτήριον “χαίροις” ὑπεψιθύρισεν· ἐγὼ δ' ἀκούσας οὐδὲν εἶπον, ἀλλ' ἔπιον μεθ' ἡδονῆς ὄσης, ὅτι καὶ τὸ ἐκπωμα μάλα τερπνὸν καὶ τὸ ὕδωρ διειδὲς καὶ ψυχρὸν καὶ τὸ πόμα μάλα γλυκὺ, ὧν τί γένοιτ' ἂν ἡδύτερον ἀνδρὶ διψῶντι καὶ καυματουμένω καὶ ζέοντι; Καὶ μετ' ἐμὲ Κρατισθένης πίνει τοῦ νέκταρος· οὕτω γὰρ ἐγὼ τὸν ἐξ Αὐλικώμιδος οἶνον καλῶ. Μικρὸν προσανείχομεν ταῖς τροφαῖς πυκναῖς οὔσαις καὶ πολυτελέσι τὰ μάλιστα· καὶ πάλιν ἐπίνομεν. Ἦκεν οὖν ἡ παρθένος καὶ ἐπ' ἐμὲ καὶ μάλα βραχεῖα φωνῇ “ἔχεις” φησὶν “ἐξ ὁμωνύμου παρθένου τὴν κύλικα” καὶ τὸν πόδα ταύτης ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἐπιτέθεικε καὶ προσεπέθλιβεν ἐφ' ὅσον ἐγὼ τοῦ πόματος ἔπιον ²⁷ (Eustaci Macrembolites, *Hismina i Hismínes*, I 8 i 9).

encendre en ella una passió més agitada encara i, mentre bevia, va mantenir els ulls fixos en Teàgenes, més captivada per l'amor que per la mescla del vi. Amb tota la intenció no va escurar el contingut de la copa, sinó que va deixar a posta un poc, com per a brindar amb Teàgenes.”

²⁶ Es tracta del motiu “T55.8. Princess declares love by presenting cup of drink at feast”, a Thomson (1955-1958).

²⁷ Traducció de l'autor: “Sòstenes encomanà a la seua filla, la donzella Hismina, servir el vi. Ella es cenyí la túnica, s'arremangà els braços fins els colzes, lligant les mànigues al voltant del coll amb un fi cordill, i es rentà les mans asseguda a la vora del colom, ajudant-se de la boca de l'ocell en l'operació. Després agafà un pitxer d'argent, el posà al bec de l'àguila i en un moment l'omplí d'aigua, que rajà així per la font. Col·locà les copes al voltant del pitxer, les rentà amb gran cura, i amb elegància ens va servir. Així, Sòstenes es disposà a beure, atès que no em va convèncer a fer-ho abans que ell; després l'acompanyà Pantia i jo vaig beure el tercer. La xicona se m'acostà i, mentre em servia la beguda, em murmurà suaument

La jove fa ostentació de la seua habilitat i de la seua classe i es mostra elegant, sensual i insinuant. Ens recorda el Teàgenes que servia Àrsace per les seues qualitats, però amb dues importants variants: el gènere i les intencions. L'actuació d'Hismina, que Hismínes considera en principi com a fruit de la casualitat, deixarà una profunda empremta en ell i condicionarà la resta de l'obra. De fet, poc després, quan es retiren a les cambres, Hismina li llava els peus com a herald, segons el costum, i inclús els besa, els pessiga i li fa cosquerelles (I 12)²⁸. Les connotacions eròtiques són més que evidents. A més a més, al gènere novel·lístic les persones que s'anomenen igual estan destinades a amar-se²⁹.

Al *Curial e Güelfa* la duquessa, mare de Làquesis, actua de forma similar a la del pare d'Hismina³⁰:

“Emperò ell menjava poch e bevia menys, car no ·n gosava demanar, per ço que Làquesis, anant a la copa, no li giràs la squena. Mas la duquessa manà a Làquesis que aportàs a beure a Curial. Vestia aquest jorn Làquesis una roba de domàs blanch, forrada de herminis, tota brodada d'ulls, dels quals exien laços d'or fets en diverses maneres. E, jatsia los llaços fossen buyts, certes molts hi eren cayguts, e entre ·ls altres Curial, al qual lo llaç strenyia tant que ja no era a ell lo fugir. Axí Làquesis, acompanyada de molts cavallers e donzelles, anà per la copa e, venint, la presentà a Curial. És ver que Curial conexia que li era molt gran càrrech pendre-la de la mà de Làquesis; encara li semblava major càrrech, refusant-la, fer-la-y tenir, per què, alargant la mà, pres la copa e begué. E com Làquesis cobràs la copa, la duquessa, sa mare, li dix: -Làquesis, beu lo romanent per amor de Curial. E axí ho féu” (*Curial e Güelfa*, I 80).

Les intencions de la mare respecte a la seua filla Làquesis i a Curial són ben evidents, també mitjançant el vi. Làquesis apura la copa de la qual havia begut el cavaller, de manera que comparteixen beguda i el recipient que la conté, amb un clar simbolisme eròtic. Es tracta del mateix motiu que havíem llegit al text d'Heliodor (VII 27, 3) però amb diferències notables. De fet, la duquessa no és l'única interessada en guanyar-se el favor de Curial. El seu marit, el duc de Baviera, ja havia actuat en aquesta direcció³¹:

“Salut!”. Jo la vaig sentir però no li vaig dir res, i bevia amb gran plaer, perquè la copa era molt agradable, l'aigua clara i fresca i la beguda dolcíssima: n'hi ha cosa més plaent per a un home assedegat, abrusat i intranquil? Cratístenes m'acompanyava bevent nèctar: així anomena jo el vi d'Aulicomis. Gaudirem un moment d'uns aliments abundants i, sobretot, magnífics i, novament, ens disposarem a beure. Al poc vingué la xicona i em digué en poques paraules: “Tens la copa d'una donzella que s'anomena com tu”, i xafà el meu peu amb el seu, mantenint-lo així durant tot el temps que jo bevia.”

28 El fort rerefons cristià d'aquest episodi apareix explicat a Burton (1998: 208-211).

29 Altre cas semblant d'homonímia és el de *Flòrios i Platzia Flora*, novel·la bizantina d'època paleòloga.

30 Respecte al personatge de Làquesis, vegeu Miralles (2012).

31 Novament el motiu T.55.8 de Thomson esmentat abans.

“E sí ordonà que en la taula principal no seguessen sinó la duquessa sa muller e Curial, e que no servissen sinó dones, entre les quals ordonà que [...] la altra filla donzella, la qual Làquesis era nomenada, lo servís de vi” (*Curial e Güelfa* I, 79).

El duc li estava molt agraït a Curial per haver alliberat la duquessa d'Ostalriche de les acusacions d'adulteri. Vol guanyar-se el favor del cavaller amb festes i banquets i també, en última instància, amb la mà de la seua filla ³².

Finalment, al *Tirant*, n'hi ha una escena en què un personatge important serveix el vi a taula:

Com la Princesa dona consell a Tirant que es guard de les falses astúcies el duc de Macedònia. [...] Aprés, Tirant tingué esment un dia en lo dinar de l'emperadriu e de la Princesa que les aconseguís en taula. E Tirant entrà per la sala, e com ell hi era, servia de majordom e de copa a l'emperadriu e a sa filla, com aquell era lo dret de capità, que lla on era lo major cessava lo menor. Com Tirant véu que ja eren a la fi del dinar, dreçà les noves a l'emperadriu e suplicà-la que fos de sa mercé li fes gràcia que l'altesa sua li volgués declarar una qüestió en què estava molt dubtós. L'emperadriu hi respòs que, si ella hi sabia dar raó, que ho faria de bona voluntat (*Tirant lo Blanc*, CXXV).

Observem un canvi de papers: és el propi Tirant qui ofereix la beguda a les dones, a l'emperadriu i a sa filla. Novament es tracta del mateix motiu però amb aquesta variant de gènere.

5. Conclusions

El vi es troba present en alguns passatges de la novel·la grega antiga on l'amor i el desig apareixen com a protagonistes. Associat al déu Dionís, va ser la beguda favorita dels grecs, i no va faltar a ocasions especials com banquets, festes, celebracions religioses o noces. A *Dafnis i Cloe* simbolitza, en un primer moment, la passió, barrejat amb la llet –la innocència–. Posteriorment, espenta les voluntats dels personatges a actuar, a prendre decisions quan es troben irremeiablement atrets per altres persones a les quals amen, siguen amors previsibles, com els dels joves Dafnis i Cloe o Clitofont i Leucipa, o clandestins, com el d'Àrsace, dona del sàtrapa d'Egipte, cap al bellíssim Teàgenes. El servei del vi, per altra banda, és un motiu literari propi d'episodis eròtics, amb diferents variants, depenent de qui servisca o de com es presente la beguda, però sempre amb un component important d'elegància, sensualitat i intencionalitat. Les narratives posteriors bizantina i catalana s'han vist directament influenciades per aquest tema, que, com molts d'altres, han pres de la novel·la grega.

32 Per a revisar els consellers d'amor de Làquesis, vegeu Gros Lladós (2011: 134-135).

Bibliografia

- Bartsch, S. (1989) *Decoding the Ancient Novel*, Princeton.
- Blake, W.E. (1938) *Charitonis Aphrodisiensis: De Chaerea et Callirhoe Amatoriarum Narrationum Libri Octo*, Oxonii: E Typographeo Clarendoniano.
- Briand, M. (2012) “L'érotique (et le dionysiaque) dans les *Pastorales* de Longus, ou la fiction comme rite et thérapie”, in C. Bost-Pouderon – B. Pouderon (eds.) *Les hommes et les dieux dans l'ancien roman*, Lyon, pp. 101-116.
- Burton, J.B. (1998) “Reviving the Pagan Greek Novel in a Christian World”, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 39, 179-216.
- Cusset, C. (2012) “Éros parmi les homes: une divinité très poétique dans le roman de Longus”, in C. Bost-Pouderon – B. Pouderon (eds.) *Les hommes et les dieux dans l'ancien roman*, Lyon, pp. 117-132.
- Dalby, A. (2003) *Food in the Ancient World A-Z*, London.
- Dalmeida, G. (1971) *Pastorales (Daphnis et Chloé) / Longus. Texte établi et traduit par G. D.*, Paris.
- Effe, B. (1999) “Longus: Towards a History of Bucolic and its Function in the Roman Empire”, in S. Swain (ed.) *Oxford Readings in The Greek Novel*, Oxford, pp. 189-209.
- Ferrando, A. (ed.) (2007) *Curial e Güelfa*, Toulouse.
- Frazier, A. (2008) “*As You Look Closer You Notice*”: *Ekphrasis in three Ancient Greek Novels*, Thesis, New College of Florida, Sarasota.
- Gros Lladós, S. (2011) “Consejeros, intermediarios y confidentes amorosos en el *Curial e Güelfa*”, *Tirant* 14, 129-144.
- Hunter, R. (1996) “*Longus, Daphnis and Chloe*”, in G. Schmeling (ed.) *The Novel in the Ancient World*, Leiden, pp. 361-386.
- Jeffreys, E. (2012) *Four Byzantine Novels (Theodore Prodromos, Rhodanthe and Dosikles; Eumathios Makrembolites, Hysmine and Hysminias; Constantine Manasses, Aristandros and Kallithea; Niketas Eugenianos, Drosilla and Charikles)*, Liverpool.
- Laplace, M. (2010) *Les Pastorales de Longos (Daphnis et Chloé)*, Bern.
- Marcovich, M. (2001) *Eustathius Macrembolites: De Hysmines et Hysminiae amoribus libri XI*, München – Leipzig.
- Hauf, A.G. – Escartí, V.J. (1990) (eds.) *Tirant lo Blanch*, 2 vols., València.
- Miralles, C. (2012) “Dues notes sobre el *Curial e Güelfa*”, in C. Miralles (ed.) *Aracne. Trasllats i ordits d'alguns textos del quatre-cents*, València – Barcelona, pp. 31-72.
- Narro, Á. (2017) *Vida y milagros de Santa Tecla*, Madrid.
- (2018) *Platón. El Banquete*, Tarragona.
- Pomer Monferrer, J.J. (2014) “Heliodor, *Etiòpiques* VI 14-15: un cas únic de necromància a la novel·la grega antiga”, in J. Redondo – R. Torné (eds.) *Apocalipsi, catàbasi i mil·lenarisme a les literatures antigues i la seua recepció*, Amsterdam, pp. 131-142.

- Rattenbury, R.M. – Lumb, T.W. – Maillon, J. (eds.) (1960) *Héliodore. Les Éthiopiennes (Théagène et Chariclée)*, Paris.
- Renfrew, C. (2011 [1972]) *The Emergence of Civilisation. The Cyclades and the Aegean in the Third Millennium BC*, Oxford.
- Ruiz Montero, C. (2006) *La novela griega*, Madrid.
- Saïd, S. (1999) “Rural Society in the Greek Novel, or The Country Seen from the Town”, in S. Swain (ed.) *Oxford Readings in The Greek Novel*, Oxford, pp. 83-107.
- Thompson, S. (1955-1958) *Motif-index of folk-literature: a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends*, Bloomington.
- Vilborg, E. (1955) (ed.) *Leucippe and Clitophon*, Stockholm.
- Whitmarsh, T. (2011) *Narrative and Identity in the Ancient Greek Novel*, Cambridge.

Índex

PRESENTACIÓ DEL VOLUM.....	I
Το στοιχείο του νερού στο βυζαντινό έπος του Διγενή Ακρίτη (χφ Εσφοριάλ) <i>Μαργαρίτα Βακάλου & Ιωάννης Κιορίδης</i>	1
« Quid non ebrietas designat? » Exemples négatifs d'ivresse à l'usage des étudiants de Chorikios de Gaza <i>Matteo Deroma</i>	19
L'aigua i el vi en textos de la baixa edat mitjana: líquids de vida, de mort, de pecat <i>Marinela Garcia & Llúcia Martín</i>	41
Usos i abusos del vi per part dels filòsofs antics segons les biografies <i>Sergi Grau</i>	63
L'oblit, la mort, l'amor: referències i representacions del riu Leteu a la literatura catalana medieval <i>Joan Mahiques Climent</i>	79
El vino y el agua en los convites romanos según la <i>Cátedra de erudición</i> (1628) del humanista Bartolomé Jiménez Patón <i>Catalina Monserrat Roig</i>	105
Holy water and other healing liquids in the Byzantine collections of miracles <i>Ángel Narro</i>	121
El vi i els copers com a elements eròtics a la novel·la grega i la seua recepció <i>Juan José Pomer Monferrer</i>	145
Agua y vino: fluidos de vida y muerte en la poesía neoclásica cubana de la etapa colonial <i>Ronald Antonio Ramírez Castellanos</i>	161

<i>Aigua i vi al Tirant lo Blanc, capítol LV: mera faramalla o símbols?</i> <i>Jordi Redondo</i>	179
“En fin, ondas, vencéis”: la muerte de Leandro en la poesía castellana de los Siglos de Oro <i>Helena Rovira Cerdà</i>	199
El vino en Heródoto: una herramienta de descripción <i>Carmen Sánchez-Mañas</i>	223
Strumenti di salvezza e simboli di potere: acqua (e vino) nel II secolo <i>Teresa Sardella</i>	233
<i>In Alcorano non erat prohibitus usus uini</i> : legitimación del consumo de vino entre los conversos del siglo XVI <i>Katarzyna K. Starczewska</i>	249
¡En tu cráneo beberé el vino de la victoria! Notas sobre la transformación literaria de una costumbre guerrera <i>Josep L. Teodoro Peris</i>	263

Els diferents investigadors que col·laboren en aquest volum plantegen un recorregut divers que contextualitza i involucra el llegat clàssic a través de dos elements rituals com l'aigua i el vi amb les etapes successives que han marcat l'evolució cultural del nostre continent, entesa com una riquíssima xarxa de relacions on la tradició grecollatina podia assimilar-se i adaptar-se fàcilment als pressupostos canviants de les literatures romàniques i, més en general, europees que nasqueren i es consolidaren en època medieval. El resultat d'aquesta anàlisi posa en evidència que els intercanvis entre Occident i Orient es van moure per vies complexes on entren en joc nombrosos casos de contacte lingüístic i cultural, on el grec continuava mantenint lligams amb el llatí i les llengües vulgars d'Europa.

·Editorial Rhemata·